

Politoscopie și interculturalitate în Caucazul de Sud post-sovietic: Georgia, Armenia, Azerbaidjan

[Politicoscopy and Interculturality in the Post-Soviet South Caucasus: Georgia, Armenia, Azerbaijan]

Anton CARPINSCHI

Abstract: *This essay in applied political philosophy proposes a critical analysis of multiculturalism and interculturality in the post-Soviet South Caucasus through an integrated theoretical framework of political analysis and comparative cultural studies. The central argument maintains that the limits of interculturality in Georgia, Armenia, and Azerbaijan cannot be explained exclusively by institutional or geopolitical constraints, but must also be understood as the result of a configuration of cultural values, collective cognitive representations, and political strategies aimed at securitizing difference. The comparative analysis shows that, despite significant variations at the state level, interculturality operates predominantly in the form of an administered multiculturalism, subordinated to the imperatives of stability, loyalty, and national security. European Union integration, as a factor of symbolic activation, highlights the fact that interculturality constitutes a field of imaginary-political competition in which European dialogical norms encounter structural resistance from historically consolidated hierarchical and securitarian mental images.*

Keywords: *applied political philosophy, politosphere, politicoscopy, multiculturalism, interculturality, geopolitics, South Caucasus, Russian Federation, European Union.*

De ce avem nevoie de politosferă, politoscopie și interculturalitate în studiile culturale

Situat între Marea Neagră și Marea Caspică, Caucazul de Sud este un spațiu geocultural complex, marcat de diversitate etno-culturală, conflicte înghețate și rivalități strategice între actori regionali și globali. Cele trei state post-sovietice – Georgia, Armenia

și Azerbaidjan – împărtășesc o moștenire comună de guvernare centralizată a diversității, cu recunoaștere formală, dar control socio-politic strict. Această moștenire explică adesea persistența unei percepții a interculturalismului ca problemă de securitate și administrare, nu ca proces dialogic al diferenței. Prin urmare, interculturalitatea nu mai poate fi înțeleasă ca un ideal armonic sau ca simplă politică

publică sectorială. Ea devine un *indicator al modului în care politicul gestionează pluralitatea*, un teren de tensiune între valori, reprezentări și strategii de putere.

Acest articol își propune să demonstreze că eșecurile, ambiguitățile, caracterul limitat al politicilor interculturale din Georgia, Armenia și Azerbaidjan nu pot fi înțelese exclusiv prin prisma instituțiilor formale sau a constrângerilor geopolitice externe. Aceste fenomene trebuie analizate printr-o abordare integrată care include: 1) moștenirea sovietică în gestionarea diversității; 2) cultura politică profundă, inclusiv componenta religioasă; 3) presiunile geopolitice exercitate de Federația Rusă; 4) dificultățile spațiului post-sovietic de racordare la politicile Uniunii Europene. În aceste circumstanțe se resimte utilitatea unui un cadru analitic capabil să surprindă modul în care politicul produce, ierarhizează și securizează diferențele culturale. Acest rol a revenit în prezentul eseu unui cadru conceptual operațional triadic pe care l-am denumit, *politosfera-politoscopia-interculturalitatea*.

Politosfera – Politoscopia – Interculturalitatea: articularea unui cadru conceptual operațional

Pentru a depăși limitele interculturalismului descriptiv, deziderativ sau exclusiv normativ, este necesară articularea unui cadru conceptual-operațional capabil să surprindă *modul concret în care diferențele culturale*

devin politice. În acest scop, propun integrarea triadică a conceptelor *politosferă*, *politoscopia* și *interculturalitate* într-un orizont filosofico-politic inspirat de Hannah Arendt, dar extins metodologic prin instrumente de analiză culturală comparativă. Plecând de la această premisă, prezenta secțiune propune o *reorientare metodologică* a cercetării interculturalității: nu ca simplă *descriere* a co-existenței diferențelor culturale, nici ca *deziderat normativ* de armonizare sau integrare, ci ca *fenomen politic activ*, ce se constituie și se negociază în interiorul a ceea ce am definit ca fiind, *politosfera*.

Pentru a evita o lectură fragmentară a conceptelor utilizate, este necesară explicitarea relației dintre *politosferă*, *politoscopia* și *interculturalitate* ca arhitectură analitică unitară. Această relație nu este una ierarhică, ci condițională. Politosfera desemnează *nivelul ontologic* al apariției politicului, înțeles ca spațiu relațional al vizibilității, audibilității și capacității de acțiune a pluralității. Politoscopia funcționează ca *nivel metodologic*, oferind lentila analitică prin care sunt investigate practicile politice ce permit sau blochează această apariție. Interculturalitatea constituie *nivelul exploratoriu*, referindu-se la interacțiunea diferențelor culturale relevante politic, nu ca ideal normativ, ci ca proces contextualizat al diferenței. Diferențele culturale devin astfel interculturale doar în măsura în care politosfera permite apariția lor ca acțiune și discurs, apariție ce poate fi analizată politoscopic.

Politosfera: interfața politicului și interculturalității

În tradiția filosofico-politică a Hannei Arendt, *politicul* nu este redus la sfera administrativ-tehnică a guvernării sau la planul normativ al integrării, ci este înțeles ca *spațiul public al apariției pluralității* („space of appearance”), în care persoanele apar una în fața celeilalte prin *acțiune* („action”) și *discurs* („speech”) și își afirmă atât egalitatea ca subiecți politici, cât și diferențele ireductibile ca identități individuale și colective. Arendt susține că *pluralitatea* – în sensul că „noi suntem mereu diferiți unii de alții” – este *condiția ontologică a faptului politic*, deoarece doar în prezența celorlalți pluralitatea face posibilă comuniunea prin vorbe și fapte. Acest spațiu nu este identic cu instituțiile formale ale guvernării, ci este constituit și menținut *în actualizarea continuă prin dialog și acțiune publică*, în care subiecții politici dezvăluie cine sunt și pot reciproc să se recunoască în pluralitatea lor ireductibilă¹.

Dar, articularea publică și intersubiectivă a diferențelor culturale într-o societate înseamnă *interculturalitate*. Condiția ontologică a politicului presupune, așadar, gestionarea diferențelor interculturale într-o pluralitate, altfel spus, *condiția ontologică a politicului este interculturalitatea*. Mergând pe firul acestei gândiri, dacă *politicul* este spațiul public al apariției pluralității intereselor și diferențelor culturale, *politosfera este interfața politicului și interculturalității*. În aceste circumstanțe, ceea ce am de-

numit cu mulți ani în urmă, *politosfera* – „un model intensional de fundamentare a politicului”² – desemnează în noul cadru conceptual operațional destinat interculturalității un *câmp relațional public în care diferențele culturale devin vizibile, audibile, implicite, supuse deliberării și acțiunii comune*. Astfel formulată, *politosfera* funcționează ca un *cadru operațional* care captează atât condițiile de posibilitate ale apariției pluralității culturale, cât și modurile în care aceasta se proiectează, se confruntă sau se negociază în practici politice concrete.

În contextul Caucazului de Sud post-sovietic, *politosfera* este configurată simultan printr-o serie de dimensiuni: moștenirea imperial-sovietică; naționalismele post-independență; conflictele teritoriale; pluralitatea etnică, religioasă și lingvistică; influențele geopolitice concurente. Această complexitate face imposibilă abordarea interculturalității exclusiv ca problemă culturală sau normativă, impunând plasarea ei în orizontul politicului propriu-zis. Am putea spune, așadar, că *politosfera este interfața politicului și interculturalității*, iar politoscopia: *lentila analitică multifocală a percepției politicului*.

Conceptul de *politosferă* prezintă anumite afinități cu noțiuni consacrate din teoria politică și sociologia critică, precum „sfera publică” (Habermas) sau „câmpul social” (Bourdieu), însă se distinge de acestea prin accentul pus pe *condițiile de apariție a pluralității ca fapt politic*. Spre deosebire de sfera publică habermasiană, concepută ca spațiu al deliberării ra-

ționale orientate spre formarea consensului, politosfera nu presupune în mod necesar convergența opiniilor sau primatul raționalității discursive. Ea este definită, în sens arendtian, ca spațiu al apariției pluralității prin acțiune și discurs, inclusiv în forme conflictuale, simbolice sau non-consensuale. Astfel, politosfera nu se limitează la comunicare deliberativă, ci include întreaga gamă a manifestărilor prin care diferențele devin vizibile și audibile politic. În raport cu noțiunea bourdieusiană de câmp, politosfera se distinge prin faptul că nu analizează politicul exclusiv ca relație de forță sau competiție pentru capital simbolic. Dacă în câmp accentul cade pe poziționare strategică și reproducerea ierarhiilor, politosfera urmărește condițiile prin care actorii pot apărea ca subiecți politici în pluralitate. Accentul nu este pus pe distribuția capitalurilor, ci pe posibilitatea apariției politice ca acțiune și discurs, pe includerea sau excluderea diferențelor din spațiul legitim al vizibilității publice. În acest sens, politosfera operează ca un *concept transversal, situat la intersecția ontologiei politice și analizei practice a pluralității*.

Politoscopia: lentila analitică multifocală de percepere a politicului

Dacă *politologia explică politicul, politoscopia îl face vizibil*. Dacă politologia caută legile politicului, politoscopia îi explorează condițiile de apariție și manifestare. Dacă politologia întreabă *ce este și cum funcțio-*

nează politicul, politoscopia întreabă cum poate fi văzut și din ce unghiuri devine inteligibil și ameliorabil. Pentru aceasta, politoscopia propune o *lentilă analitică multifocală* prin care politicul se dezvăluie nu ca un fenomen unitar, ci ca o constelație de straturi și perspective interconectate. Fiecare focalizare permite evidențierea unor dimensiuni diferite – instituționale, discursive, simbolice, conflictuale, geopolitice – împreună conturând complexitatea realității politice. Politoscopia este ansamblul practicilor teoretice și experiențiale prin care politicul este făcut vizibil, inteligibil și discutabil, în funcție de regimul de observare, limbajul utilizat și poziția observatorului. Această poziționare multiplă, permite focalizarea politoscopiei pe multiplele aspecte ale politicului.

Constelație de straturi și perspective interconectate, politicul se dezvăluie ca un *fenomen multiplu*: 1) *fapt existențial* condiționat de pluralitate și diferență (ontologia politică); 2) *fapt empiric*, cuantificabil cu rol în reglarea vieții comunității (politologie); 3) *apariție fenomenală în orizontul conștiinței* (fenomenologia politică); 4) *act și acțiune politică* (praxiologia politică); 5) *discurs cu sens și semnificație* (pragmatica/semiotica discursivă); 6) *set de norme și valori de conviețuire publică* (axiologia politică). Această stratificare politoscopică nu propune o schemă metodologică rigidă, ci un *câmp de rezonanță analitică* în care diferitele dimensiuni ale politicului devin simultan vizibile.

Politoscopia este, deci, un *instrument analitic operațional multiplu-orientat* spre investigarea modurilor concrete în care pluralitatea culturală este vizibilă sau invizibilă, recunoscută sau marginalizată, mobilizată sau neutralizată politic. Metodologic, politoscopia nu pornește de la identități culturale date, ci de la *practici politice*: discursuri publice, politici culturale, mobilizări civice, conflicte simbolice, instituționalizări ale diferenței. Politoscopia analizează *cum* și *în ce condiții* diferențele culturale intră în câmpul politic, nu dacă acestea „ar trebui” să fie tolerate sau integrate. În acest sens, politoscopia funcționează ca o *analitică a apariției politice a interculturalității*, compatibilă cu perspectiva arendtiană asupra acțiunii și pluralității.

Pornind de la această conceptualizare, politoscopia joacă rolul unei *lentile analitice multifocale* pentru investigarea manifestărilor interculturalității în politici publice, discursuri și practici politice. În această ipostază, politoscopia urmărește: *vizibilitatea diferențelor în spațiul public* în condițiile în care identitățile culturale devin sau nu devin vizibile și relevante ca subiecte politice; *audibilitatea și reprezentarea discursivă* prin examinarea traiectoriilor vocilor minoritare sau cultural diverse, a modului în care sunt ascultate sau marginalizate în dezbaterile publice; *capacitatea de acțiune colectivă* care evaluează formele prin care grupurile cultural diverse inițiază și susțin acțiuni publice comune fără a renunța la diferențele lor; *negocierea conflictelor*

și co-constituirea normelor, adică, explorarea practicilor prin care divergențele culturale nu sunt doar moderate, ci transformate în puncte de plecare ale inovării politice.

Această variată orientare metodologică face din politoscopie nu doar un instrument de *analiză descriptivă*, ci și un demers care surprinde *procesul politic de co-construcție a pluralității*. În contrast cu abordările normative ale interculturalismului – care prescriu forme ideale de toleranță sau dialog – politoscopia pune accent pe *condițiile empirice ale apariției politice a diferențelor* și pe *practicile concrete* prin care acestea sunt negociate, contestate și articulate în sfera publică.

Prin urmare, conceptualizarea politosferei și a politoscopiei oferă un *cadru conceptual-operațional robust* pentru cercetarea interculturalismului ca *fenomen politic dinamic*. Acest cadru se aliniază critic cu tradiția arendtiană, dar o extinde metodologic, trecând de la o *hermeneutică a diferențelor* la o *analiză a practicilor politice ale pluralității*. Și acum este rândul să își ocupe locul în această triadă conceptual-operațională, *interculturalitatea* ca nivel exploratoriu al diferențelor culturale.

Interculturalitatea: nivelul exploratoriu al diferențelor culturale. Operaționalizarea interculturalității prin modelele Hofstede-Wursten

În acest demers, interculturalitatea apare în orizontul conceptual politos-

feră-politoscopie nu ca scop normativ (dialog, armonizare), ci ca *nivel exploratoriu și interpretativ* al diferențelor culturale care traversează politosfera. Interculturalitatea desemnează *interacțiunile efective dintre modele culturale distincte*, în măsura în care acestea devin relevante pentru acțiunea politică, discursul public și instituționalizarea pluralității.

Pentru explorarea interculturalității în Caucazul de sud postsovietic, voi folosi într-o manieră complementară modelul *dimensiunilor culturale*³ și modelul *imaginilor mentale*⁴.

În aceste circumstanțe, modelele culturale elaborate de Gert Hofstede și Huib Wursten nu sunt utilizate ca teorii concurente ale interculturalității, ci ca *instrumente analitice de operaționalizare* a acestui nivel exploratoriu. Suprapunerea interculturalității cu aceste modele este una funcțională, nu conceptuală: interculturalitatea indică dimensiunea diferenței culturale relevante politic, în timp ce modelele Hofstede și Wursten oferă grile prin care această dimensiune poate fi analizată comparativ și contextualizat. Utilizarea modelelor Hofstede-Wursten permite identificarea unor orientări culturale recurente – precum raportarea la autoritate, incertitudine, colectivitate sau expresia diferenței – fără a le transforma în explicații deterministe ale comportamentului politic. În cadrul politoscopiei interculturalității, aceste orientări sunt tratate ca *variabile de context*, care pot facilita sau constrânge apariția pluralității ca acțiune și discurs în

politosferă, în funcție de configurațiile politice concrete.

Prin urmare, interculturalitatea nu este redusă la o tipologie culturală fixă și nici absolutizată ca esență identitară. Dimpotrivă, ea este analizată ca *proces contingent*, dependent de interacțiunea dintre orientările culturale și structurile politosferice care le permit sau le blochează apariția publică. Modelele Hofstede-Wursten devin astfel instrumente exploratorii utile pentru citirea tensiunilor, limitelor și potențialelor interculturale ale unui context politic dat, fără a substitui analiza politică propriu-zisă. Această abordare este consonantă cu perspectiva politoscopică asumată în întregul demers: cultura nu explică politicul, dar nici nu este irelevantă pentru acesta; ea devine analitic semnificativă doar în măsura în care este articulată cu condițiile politice ale vizibilității, audibilității și capacității de acțiune a pluralității.

Hofstede propune un cadru analitic cantitativ bazat pe dimensiuni măsurabile care permit compararea sistematică a culturilor naționale. Wursten, în schimb, utilizează aceste dimensiuni ca punct de plecare pentru a construi tipologii culturale sintetice, denumite „imagini mentale”, care descriu moduri dominante de gândire, organizare și leadership („worldviews”). Astfel, în timp ce modelul Hofstede explică *ce valori culturale măsurabile predomină cantitativ într-o societate* – acestea fiind, distanța față de putere, individualism vs. colectivism, evitarea incertitudinii, masculinitate vs. feminitate, ori-

entare pe termen lung vs. scurt, complacere vs. restricție – modelul Wursten evidențiază *modurile în care se combină și se manifestă aceste valori în tipare mentale colective* vizibile și utile în managementul intercultural și leadershipul global. Fiecare imagine mentală reprezintă un set specific de valori și comportamente culturale care influențează stilurile de conducere, comunicare și decizie într-un context global. Această abordare permite trecerea de la simpla măsurare a diferențelor culturale la înțelegerea logicii interne a acțiunii politice și a rezistenței la schimbare instituțională.

Modelul imaginilor mentale al lui Huib Wursten oferă o perspectivă aplicativă asupra culturilor naționale, explicând modul în care combinațiile valorilor culturale generează tipare distincte de leadership, comunicare și luare a deciziilor. Dezvoltat ca o extensie aplicativă a modelului dimensiunilor culturale, modelul celor șapte imagini mentale dominante ale culturii naționale identifică următoarele tipare mentale colective („mental images”) care influențează modul în care societățile gândesc, iau decizii și exercită leadershipul:

Pyramid (ierarhie, autoritate, ordine. Exemple: Franța, Belgia, Spania, Italia, România, Grecia, Coreea de Sud. Caracteristici: ierarhii clare, respect pentru titluri, decizia vine „de sus”, roluri bine definite);

Family (loialitate, protecție, paternalism. Exemple: China, India, Mexic, Turcia, Indonezia, Filipine, Arabia Saudită. Caracteristici: relații perso-

nale puternice, lider ca „figură parentală”, obligații morale reciproce);

Solar system (putere personalizată, centru dominant. Exemple: Rusia, Franța (în leadership politic), Coreea de Nord, Kazahstan, Emiratele Arabe Unite. Caracteristici: putere concentrată într-o persoană sau un nucleu central, loialitate față de lider);

Contest (competiție, dezbatere, pluralism; Statele Unite, Regatul Unit, Australia, Canada, Israel. Caracteristici: dezbatere deschisă, confruntare de idei, leadership competitiv, „câștigătorul ia tot”);

Machine (reguli, proceduri, predictibilitate; Germania, Elveția, Austria, Japonia, Țările nordice - parțial. Caracteristici: sisteme clare, reguli respectate strict, eficiență, impersonalitate instituțională);

Network (rețele, cooperare, consens; Olanda, Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda. Caracteristici: decizie prin consens, colaborare, structuri plate, leadership participativ);

Village market (negociere informală, flexibilitate; Brazilia, Nigeria, Egipt, Thailanda, Vietnam, Peru. Caracteristici: reguli flexibile, adaptare constantă, negociere informală, relații contextuale)⁵.

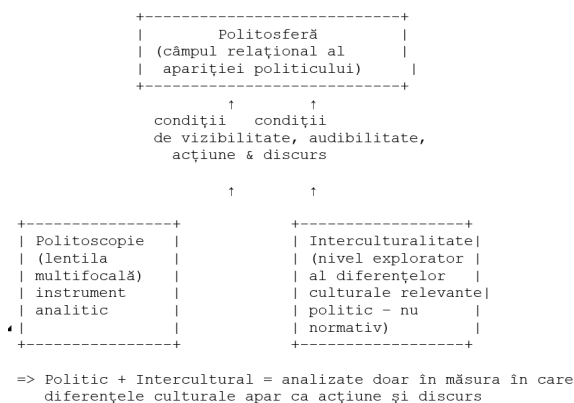
În orizontul exporatoriu politos-copic, modelele culturale Hofstede-Wursten devin relevante în măsura în care influențează formele de participare politică, modelează așteptările față de autoritate și stat, condiționează practicile de negociere a diferențelor, sau afectează capacitatea de acțiune comună în contexte multicultura-

le. Astfel, interculturalitatea este *analizată în interiorul politosferei*, iar politoscopia funcționează ca *mechanism de corelare* a structurilor culturale, practicilor politice concrete și condițiilor de apariție a pluralității în spațiul public.

După clarificarea celor trei concepte-cheie, se impune o reprezentare

sintetică a relațiilor dintre ele, menită să evite o lectură fragmentară și să evidențieze arhitectura analitică unitară a cadrului propus. Schemele conceptuale de mai jos nu au rol ilustrativ, ci funcționează ca instrumente epistemice de orientare a analizei politoscopice a interculturalității.

Schema conceptuală 1. Arhitectura politosferă–politoscopie–interculturalitate

Această schemă reprezintă arhitectura condițională a cadrului conceptual propus. *Politosfera* desemnează nivelul ontologic al apariției politicului, ca spațiu relațional al vizibilității, audibilității și capacității de acțiune a pluralității. *Politoscopia* funcționează ca nivel metodologic, oferind lentila analitică multifocală prin care sunt investigate practicile

politice ce permit sau blochează această apariție. *Interculturalitatea* constituie nivelul exploratoriu, referindu-se la interacțiunea diferențelor culturale relevante politic. Diferențele culturale devin astfel interculturale doar în măsura în care politosfera permite apariția lor ca acțiune și discurs, apariție analizabilă politoscopic.

Schema conceptuală 2. Multiculturalism normativ vs. Politoscoopia interculturalității

MULTICULTURALISM NORMATIV

(normativ & prescriptiv)

Toleranță
↓
Armonizare
↓
Politici publice sectoriale
↓
Idei de armonie între grupuri
Accent pe "că ar trebui"

POLITOSCOPIA INTERCULTURALITĂȚII

(analitic & descriptiv)

Vizibilitate
↓
Apariție politică
↓
Discurs & acțiune
↓
Condiții ale pluralității
Accent pe "cum devine"

A doua schemă evidențiază diferența de poziționare analitică dintre abordările normative ale multiculturalismului și modelul politosferă-politoscopie-interculturalitate. În timp ce multiculturalismul normativ operează preponderent cu valori, idealuri și politici prescriptive ale toleranței și dialogului, politoscoopia interculturalității se concentrează asupra condițiilor politice concrete ale apariției pluralității ca acțiune și discurs. Accentul se deplasează astfel de la ceea ce „ar trebui să fie” interculturalitatea la modul în care diferențele culturale devin sau nu devin politice într-un context dat.

Valorificarea cadrului conceptual operațional în Caucazul de Sud post-sovietic. Studii de caz

Această arhitectură conceptual-operatională permite abordarea comparativă a multiculturalismului din Georgia, Armenia și Azerbaidjan nu din perspectiva „culturilor naționale” distincte, ci din aceea a *configurații-*

lor politosferice diferite, în care: modelele culturale interacționează cu instituțiile politice, conflictele identitare sunt mediate (sau exacerbate) politic, iar interculturalitatea apare ca proces politic contingent, nu ca ideal normativ. Prin urmare, cadrul conceptual operațional *politosferă – politoscopie – interculturalitate* creează premisele unei analize empirice riguroase, capabile să surprindă dinamica reală a multiculturalismului în Caucazul de Sud post-sovietic. Să îl urmărim, în continuare, în studiile de caz situația de pe teren !

Notă metodologică privind utilizarea surselor empirice

Prezentul eseu se înscrie în registrul *filosofiei politice aplicate* și nu urmărește realizarea unei analize empirice exhaustive. Sursele „de teren” (rapoarte instituționale, studii de caz regionale, analize politice și istorice) sunt utilizate ca *ancore politosferice*, menite să fixeze conceptual analiza politoscopică în configurații politice

recognoscibile. Ele nu funcționează ca dovezi cantitative sau ca suport metodologic primar, ci ca indicatori ai modului în care pluralitatea culturală este formulată, administrată, securizată sau simbolizată în spațiul public. În acest sens, materialul empiric este integrat interpretativ în cadrul politosferă-politoscopie-interculturalitate, fiind subordonat scopului teoretic al investigării condițiilor de apariție a pluralității ca acțiune și discurs politic.

**Georgia – Samtskhe-Javakheti:
politosferă periferică și apariția
restrânsă a interculturalității**

Regiunea Samtskhe-Javakheti constituie un studiu de caz paradigmatic pentru analiza politoscopică a interculturalității într-o politosferă periferică post-sovietică. Caracterizată printr-o majoritate armeană într-un stat-națiune georgian construit pe o logică civico-unitară, regiunea ilustrează disjunția structurală dintre *prezența demografică a pluralității culturale și apariția sa politică efectivă*. Această disjunție nu este accidentală, ci rezultatul unei configurații politosferice în care diferența culturală este recunoscută administrativ, dar menținută la distanță de acțiunea politică autonomă. Din perspectivă arendtiană, politicul apare numai acolo unde pluralitatea poate fi articulată public prin acțiune și discurs. În Samtskhe-Javakheti, pluralitatea etno-lingvistică este vizibilă la nivel social și cultural, însă *audibilitatea sa politică este sever limitată*. Această limitare este instituționalizată printr-

un regim al loialității statale, în care revendicările comunității armenice sunt adesea interpretate printr-o grilă securitară, ca potențială vulnerabilitate geopolitică, mai ales în proximitatea Armeniei și a conflictelor regionale. Aplicarea lentilei politoscopice permite identificarea a trei mecanisme recurente care structurează această politosferă periferică:

1) *Instituționalizarea limitată a pluralității*. Georgia a dezvoltat, începând cu anii 2000, un cadru normativ relativ coerent privind minoritățile, concretizat în *State Strategy for Civic Equality and Integration* (2015–2020; 2021–2030) și în activitatea *Office of the State Minister for Reconciliation and Civic Equality*. Cu toate acestea, studiile realizate de ECMI (European Centre for Minority Issues) arată că aceste politici funcționează predominant ca mecanisme de integrare administrativă și lingvistică, nu ca instrumente de extindere a participării politice autonome a minorităților⁶. Autonomia locală rămâne strict încadrată în logica statului unitar, iar accesul minorităților la poziții decizionale centrale este redus.

2) *Fragmentarea discursivă a pluralității*. Revendicările comunității armenice sunt rareori integrate într-un spațiu deliberativ comun georgian. Ele sunt canalizate fie prin organizații etnice locale, fie prin structuri informale, ceea ce limitează capacitatea lor de a se transforma în acțiune politică plurală. Din punct de vedere politoscopic, diferența culturală este astfel menținută într-o zonă de vizibilitate socială, dar *exclusă din câmpul apariției politice legitime*.

3) *Externalizarea geopolitică a diferenței*. Proximitatea Armeniei și istoria conflictelor regionale contribuie la perceperea interculturalității locale ca problemă geopolitică latentă. Această externalizare reduce spațiul de experimentare politică internă a pluralității, transformând interculturalitatea într-un obiect de administrare preventivă, nu într-o resursă politică. Integrarea nivelului intercultural prin modelele Hofstede–Wursten indică orientări culturale caracterizate de distanță relativ ridicată față de putere și evitare a incertitudinii, atât în cultura politică georgiană, cât și în cea armeană. Aceste orientări nu determină conflictul, dar contribuie la explicarea reticenței față de experimente pluraliste și preferinței pentru stabilitate instituțională.

Din perspectivă politoscopică, interculturalitatea din Samtskhe-Javakheti nu eșuează din cauza absenței dialogului cultural, ci din cauza *condițiilor politice restrictive ale apariției pluralității*. Diferențele culturale sunt recunoscute și gestionate, dar rareori sunt lăsate să se manifeste ca inițiative politice autonome. Politosfera regională funcționează astfel ca un spațiu de coexistență reglementată, nu ca unul de acțiune politică plurală.

Armenia: pluralitate, memorie și politosferă post-conflictuală

Cazul Armeniei introduce în analiza politoscopică a interculturalității o dimensiune distinctă: *centralitatea memoriei colective și a experienței conflictuale în configurarea politosferei*. Spre deosebire de Georgia, unde

pluralitatea este marginalizată periferic, Armenia se caracterizează printr-o politosferă dens încărcată afectiv, în care pluralitatea este filtrată printr-un orizont identitar marcat de traumă istorică și insecuritate geopolitică. Memoria *genocidului armean*, conflictele recurente legate de Nagorno-Karabakh și experiența vulnerabilității statale constituie *structuri de profunzime ale politosferei armenie*, care delimitează câmpul legitimității politice. Din perspectivă arendtiană, această configurație tensionează condiția apariției pluralității ca acțiune între egali: unitatea identitară este frecvent privilegiată în raport cu pluralitatea internă. Analiza politoscopică evidențiază trei trăsături structurale:

1) *Politizarea memoriei*. Memoria istorică funcționează ca vector central al discursului politic, nu doar ca element cultural. Ea structurează evaluarea loialității politice și limitează apariția unor discursuri interculturale care pot fi percepute ca relativizare a traumei fondatoare⁷.

2) *Interculturalitatea defensivă*. Deschiderea către alteritate este posibilă, dar condiționată de percepția riscului existențial. După conflictul din 2020, această tendință s-a accentuat, iar politosfera s-a securizat suplimentar, reducând spațiul pentru inițiative politice pluraliste, chiar în contextul reformelor democratice post-2018.

3) *Fragmentarea politosferei*. Spațiul public este traversat de tensiuni între discursuri democratice emergente și reflexe identitare secu-

rizante. Pluralitatea apare politic intermitent, mai ales în contexte civice, culturale sau diasporice, dar întâmpină dificultăți în a se institui ca principiu structural al politosferei. Modelele Hofstede–Wursten indică orientări culturale asociate cu colectivism ridicat și evitare accentuată a incertitudinii, ceea ce poate contribui la reziliența unui imaginar politic centrat pe supraviețuire. Interculturalitatea nu este absentă, dar este *temporal și afectiv condiționată*. Comparativ, Armenia ocupă o poziție mediană între Georgia și Azerbaidjan: pluralitatea este recunoscută, dar filtrată prin memoria conflictului. Interculturalitatea devine posibilă politic doar acolo unde memoria poate fi transformată din limită identitară în *resursă reflexivă a pluralității*.

Azerbaidjan: multiculturalism oficial și politosferă saturată discursiv

Dacă Samtskhe-Javakheti ilustrează o politosferă periferică, iar Armenia una post-conflictuală, Azerbaidjanul oferă un contrast semnificativ: *o politosferă centralizată și saturată discursiv*, în care interculturalitatea este intens vizibilă simbolic, dar strict controlată politic. Statul azer se prezintă constant ca model de multiculturalism și toleranță, această autoreprezentare fiind instituționalizată prin structuri precum *Baku International Multiculturalism Centre*, *Heydar Aliyev Foundation* și prin evenimente internaționale precum *World Forum on Intercultural Dialo-*

gue (2011–). „Year of Multiculturalism” (2016) a consolidat această narațiune ca element al identității politice oficiale. Din perspectivă politoscopică, multiculturalismul azer funcționează ca *dispozitiv de gestionare a pluralității*, nu ca spațiu al apariției politice a diferențelor. Analiza politoscopică evidențiază trei trăsături structurale:

1) *Centralizarea discursului intercultural*. Diferențele culturale sunt formulate de sus în jos și integrate într-o narațiune unificatoare a statului-națiune, reducând posibilitatea apariției unor discursuri alternative sau critice.

2) *Separarea simbolică dintre cultură și politică*. Expresiile culturale ale diversității sunt încurajate în sfera festivă și religioasă, dar sunt disociate de revendicări politice sau de participare civică autonomă.

3) *Neutralizarea conflictului*. Pluralitatea este prezentată ca armonioasă și consensuală, iar tensiunile interculturale sunt excluse din spațiul public legitim. Integrarea dimensiunii interculturale prin modelele Hofstede–Wursten oferă un cadru interpretativ suplimentar pentru înțelegerea acestei politosfere saturate. Orientările culturale dominante asociate Azerbaidjanului – *distanță ridicată față de putere, colectivism și evitare accentuată a incertitudinii* – pot contribui la explicarea acceptării sociale a unui model de multiculturalism administrat. Aceste orientări nu determină configurația politică, dar pot facilita *interanalizarea unei relații ierarhice între stat și pluralitate*, în care diversitatea

este percepută ca resursă simbolică a ordinii, nu ca sursă legitimă de contestare.

Din perspectivă arendtiană, această configurație ridică o problemă fundamentală: interculturalitatea este prezentă în politosferă ca *obiect de discurs*, nu ca *subiect de acțiune*. Diferențele culturale apar public, însă nu prin inițiativa actorilor plural diferiți, ci prin medierea statului, ceea ce limitează caracterul lor politic propriu-zis. În acest sens, politosfera azeră este *una a apariției regizate, nu a apariției emergente*.

Comparativ cu cazul georgian, unde interculturalitatea este constrânsă prin marginalizare politică, Azerbaidjanul ilustrează o constrângere de tip opus: *hiper-vizibilitate discursivă combinată cu restricție a acțiunii politice autonome*. Ambele cazuri indică limitele interculturalismului normativ și confirmă *utilitatea cadrului politosferă-politoscopie-interculturalitate*. Multiculturalismul nu poate fi evaluat doar prin prezența discursului sau a politicilor culturale, ci prin *condițiile politice efective ale apariției pluralității ca acțiune și discurs liber*.

În concluzie, cazul Azerbaidjanului arată că interculturalitatea poate fi integrată în politosferă nu doar prin excludere, ci și prin *absorbție simbolică*, ceea ce transformă pluralitatea într-un element de legitimare a ordinii politice existente. Politoscopia permite astfel identificarea unui paradox central al multiculturalismului oficial: *cu cât diferența este mai vizibil celebrată, cu atât poate*

deveni mai puțin capabilă să apară politic.

Tipologie comparativă a politosferelor în Caucazul de Sud post-sovietic

Analiza politoscopică a Georgiei, Armeniei și Azerbaidjanului permite formularea unei *tipologii politosferice* care depășește clasificările culturale sau instituționale și evidențiază condițiile politice ale apariției interculturalității. În acest orizont politoscopic, distingem următoarele configurații politosferice:

Politosfera periferică: Georgia (Samtskhe-Javakheti)

Mecanism dominant: marginalizare instituțională; pluralitatea culturală este *prezentă demografic*, dar *slab articulată politic*; interculturalitatea rămâne localizată social, fără acces deplin la acțiune publică; politosfera este fragmentată între centru și periferie. *Interculturalitate latentă:* diferențele există, dar nu apar politic ca inițiativă legitimă.

Politosfera post-conflictuală: Armenia

Mecanism dominant: filtrare memorială și securitară; pluralitatea este mediată de memorie, traumă și temporalitatea politică; interculturalitatea apare intermitent și condiționat; spațiul public oscilează între deschidere civică și reflexe identitare. *Interculturalitate condiționată:* diferențele pot apărea, dar sub constrângeri afective și istorice.

Politosfera saturată discursiv: Azerbaidjan

Mecanism dominant: absorbție simbolică și control politic; interculturalitatea este *hiper-vizibilă discursiv*, dar *depolitizată practic*; pluralitatea apare ca obiect de reprezentare, nu ca subiect de acțiune; conflictul este neutralizat prin narațiune consensuală; *Interculturalitate regizată:* diferențele sunt recunoscute, dar nu pot iniția politic.

Concluzie tipologică

Cele trei configurații indică faptul că *multiculturalismul nu eșuează sau reușește cultural*, ci *politosferic*, în funcție de modul în care spațiul politic permite sau restrânge apariția pluralității ca acțiune și discurs.

Politoscopia interculturalității: un model analitic-operațional de filosofie politică aplicată

Analiza politoscopică a interculturalității în Caucazul de Sud post-sovietic arată că multiculturalismul nu poate fi evaluat în mod adecvat nici prin simpla coexistență a diferențelor culturale, nici prin discursuri normative ale toleranței sau recunoașterii. În Georgia, Armenia și Azerbaidjan interculturalitatea se manifestă în moduri profund diferite nu datorită unor „culturi naționale” incompatibile, ci în funcție de *configurațiile politosferice specifice care structurează vizibilitatea, audibilitatea și capacitatea de acțiune a pluralității*.

Prin introducerea binomului conceptual *politosferă-politoscopie* și integrarea *interculturalității* ca nivel exploratoriu, acest eseu propune o deplasare analitică de la multiculturalismul ca problemă culturală sau normativă către multiculturalismul ca *fenomen politic al apariției pluralității*. Studiile de caz demonstrează că diferențele culturale devin relevante politic doar acolo unde sunt capabile să apară public ca inițiative, conflicte și acțiuni comune, nu doar ca identități administrate sau celebrate simbolic.

În acest sens, Caucazul de Sud funcționează nu ca excepție regională, ci ca *laborator politic al modernității târzii*, în care tensiunile dintre pluralitate, suveranitate, memorie și control discursiv devin vizibile în forme concentrate. *Politoscopia interculturalității* oferă astfel un cadru analitic exportabil, capabil să investigheze dinamicile multiculturalismului dincolo de granițele acestui spațiu, în orice context în care politicul este pus la încercare de diferență. Prin această schemă conceptuală integratoare, politoscopia interculturalității probează calitățile teoretico-metodologice ale unui *model analitic operațional* și, implicit, resursele *filosofiei politice aplicate*. Atunci când afirm acest lucru, am în vedere următoarea *schema conceptuală integratoare*:

Politoscopia interculturalității

Nivelul ontologic (unde?) → **Politosfera**: câmpul relațional al apariției politicului; condițiile de vizibilitate, audibilitate, acțiune

Nivelul metodologic (cum?) → **Politoscopia**: lentilă analitică asupra practicilor politice investighează apariția, controlul sau blocarea pluralității

Nivelul exploratoriu (ce?) → **Interculturalitatea**: interacțiunea modelelor culturale relevante politic, interpretată contextual, nu normativ

Instrumentele analitice (cu ce ?) → **Modelele Hofstede – Wursten**
grile orientative pentru tensiuni interculturale integrate analizei politosferice

Dinamica generală: Diferențele culturale → devin interculturale → doar dacă politosfera permite → apariția lor ca acțiune și discurs → analizabilă politoscopic.

Structurată ca model analitic operațional al filosofiei politice aplicate, *Politoscopia interculturalității* capătă *coerență conceptuală* (nivel teoretic), *consistență empirică* (studii de caz), *forță metodologică* (model analitic exportabil).

Contribuția centrală a modelului politosferă-politoscopie-interculturalitate constă în *deplasarea analizei multiculturalismului de la nivelul normativ al valorilor și politicilor declarative către nivelul politic al apariției pluralității*. Modelul arată că diferențele culturale nu devin relevante politic prin simpla recunoaștere juridică sau celebrare simbolică, ci doar în măsura în care pot apărea public ca inițiative, conflicte și acțiuni comune. Interculturalitatea nu

este astfel un scop în sine, ci un proces contingent, dependent de configurațiile politosferice care structurează vizibilitatea, audibilitatea și capacitatea de acțiune a pluralității. În absența unei analitici politoscopice, teoriile normative ale multiculturalismului riscă să confunde vizibilitatea simbolică cu participarea politică efectivă, dialogul prescris cu acțiunea posibilă și toleranța declarată cu apariția reală a pluralității ca subiect politic. Politoscopia interculturalității face vizibile aceste decalaje și permite evaluarea multiculturalismului nu prin intenții sau discursuri, ci *prin condițiile politice concrete care permit sau blochează apariția diferențelor ca acțiune și discurs în spațiul public*.

Note

¹ Hannah Arendt, *The Human Condition*, ediția a 2-a, University of Chicago Press, Chicago, 1998, pp.

175-176, pp. 198 -199.

² Anton Carpinski, „Politosfera – un model intensional de fundamentare a politicului”, (The Politosphere: An Intentional Model for Grounding the

- Political). *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași, Serie Nouă, Secția III, Științe filosofice*, vol. XXVII, 198, pp. 125-128., pp. 125-128.
- ³ Geert Hofstede, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*, Beverly Hills, CA: Sage, 1980.
- ⁴ Huib Wursten, *The Seven Mental Images of National Culture*, Itim International, Amsterdam, 2019.
- ⁵ Ibidem.
- ⁶ Jonathan Wheatley, *The Integration of National Minorities in Georgia*, Flensburg, ECMI, 2009. Laurence Broers, *Georgia and the Armenian Minority in Samtskhe-Javakheti*, ECMI, Flensburg, 2013.
- ⁷ Ronald Grigor Suny, *Looking Toward Ararat: Armenia in Modern History*, Bloomington: Indiana University Press, 1993. Georgi M. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer in the Caucasus*, University of Chicago Press, Chicago, 2005.
- Bibliografie**
- Documente**
- Council of Europe – European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), *ECRI Report on Georgia*. Strasbourg: Council of Europe, 2016.
- European Parliament, *Report on Azerbaijan*, European Parliament, Brussels, 2018.
- Lucrări cu caracter general și special**
- ARENDT, Hannah, *The Human Condition*, ediția a 2-a, University of Chicago Press, Chicago, 1998.
- BROERS, Laurence, *Georgia and the Armenian Minority in Samtskhe-Javakheti*, ECMI, Flensburg, 2013.
- IDEM, *Armenia and Azerbaijan: Anatomy of a Rivalry*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2019.
- DE WAAL, Thomas, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan Through Peace and War*, New York: NYU Press, 2003.
- DERLUGUIAN, M. Georgi, *Bourdieu's Secret Admirer in the Caucasus*, University of Chicago Press, Chicago, 2005.
- HOFSTEDE, Geert, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*, CA: Sage, Beverly Hills, 1980.
- ISMAYILOV, Murad, *National Identity and Political Change in Post-Soviet Azerbaijan*, Lanham, MD: Lexington Books, 2011.
- KYMLICKA, Will, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Clarendon Press, Oxford, 1995.
- NODIA, Ghia. *Political Culture in Georgia*, CIPDD, Tbilisi, 2010.
- SUNY, Ronald Grigor, *Looking Toward Ararat: Armenia in Modern History*, Indiana University Press, Bloomington, 1993.
- TOCCI, Nathalie, Thomas de Waal și Iana Schenker (eds.), *Armenia's Velvet Revolution and Its Aftermath*, CEPS, Brussels, 2019.
- TULLY, James, *Strange Multiplicity: Constitutionalism in an Age of Diversity*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- WHEATLEY, Jonathan, *The Integration of National Minorities in Georgia*, Flensburg: ECMI, 2009.
- WURSTEN, Huib, *The Seven Mental Images of National Culture*, Itim International, Amsterdam, 2019.

YOUNG, Iris Marion, *Justice and the Politics of Difference*, Princeton University Press, Princeton, 1990.

Articole și studii

Carpinschi, Anton, „Politosfera – un model intensional de fundamentare a politicului”, (The Politosphere: An Intentional Model for Grounding the

Political), în *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași*, Serie Nouă, Secția III, Științe filosofice, vol. XXVII, 1081, pp.125-128.

TOKLUOGLU, Ceylan, “Political Culture and Civil Society in Azerbaijan” , *Europe-Asia Studies* 57 (5), 2005, pp. 722-747.